

Oud Nieuws

Kees Vertoeij

De duinen staan zeker op het ogenblik volop in de belangstelling. Naast de vele bedreigingen komt ook steeds sterker het besef naar voren, dat vele beschermende maatregelen nodig zijn om dit unieke landschap ook voor de toekomst veilig te stellen. Gelukkig waren er vroeger ook al enkele belangrijke voorvechters voor het behoud van de duinen, zoals de bekende Jac. P. Thijssen, de schrijver van vele zo beroemde Verkade albums. Anders zag het er nu beslist beroerder uit.

Mijnheer de Voorzitter,

Onze zeeduinen zijn een aeolische formatie uit zeezand, onder invloed van den plantengroei. Waar plantengroei ontbreekt of vernietigd werd, kunnen duinen zich niet vormen of gaan zij te niet. Breede stranden en zandbanken, gunstig gelegen ten opzichte van heerschende winden, zijn belangrijke factoren voor de duinvorming, evenals de richting en de kracht der zeestroomingen.

Het vastleggen van het zand in de zône waar de hooge vloed nog kunnen doordringen, geschiedt door een beperkt aantal planten, waaronder het biestwegras (*Triticum junceum*) verreweg het belangrijkste is. Wanneer de duintjes, onder invloed van deze planten ontstaan, een zekere hoogte hebben bereikt (± 1.5 M. boven volzee), dan kunnen andere planten zich vestigen, vooral Helm, Zandhaver, Akkermelkdistel, Zeepostelein, Blauwe Zeedistel, Zeeraket enz.

Gaandeweg breidt het jeugdig duin zich uit, bereikt een hoogte van vijf, zes Meter en nu worden de planten van de eigenlijke strandzône spoedig gevolgd door andere, waaronder het Roode Zwenkgras een belangrijke plaats inneemt. En als sieraad van den eersten rang treedt nu ook de Strandwinde (*Convolvulus Soldanella*) op met haar groote rose bloemen en dik, glanzig groen fraai gevormd gebladerte. Ook houtige gewassen komen nu opdagen, in de eerste plaats de Duindoorn, vaak spoedig vergezeld van Vlier. Schermdragend Havikskruid en kleine Boksbaard brengen kleur aan en zoo krijgt de Zeeloper dan al spoedig een aangenaam uiterlijk.

De zanden die hier aanspoelen zijn van verschillende herkomst en samenstelling. Hun vruchtbaarheid hangt af van de mineralen waaruit zij bestaan en van de organische detritus, die de zee plaatselijk aanbrengt. In den regel zijn de jonge duinen rijk aan kalk, sommige, zooals die van Schoorl en Terschelling, maken daarop een uitzondering. In de omgeving van de riviermonden is het slijgehalte van invloed op de vruchtbaarheid.

In het algemeen mag gezegd worden, dat de onbedorven duinen de gelegenheid bieden voor de ontwikkeling van een merkwaardige, rijke en gevarieerde vegetatie, die op menige plaats haar climaxvorm vindt in woud en wel loofwoud.

Ter gelegenheid van de 12de monumentendag, welke op 5 juni 1937 in het Casino te Noordwijk aan Zee werd georganiseerd, hield Jac. P. Thijssen een voordracht, waarin hij zijn visie op de ontwikkeling van de duinen gaf. Vele punten, die hij toen aanvoerde zijn na bijna 60 jaar nog even actueel! Opvallend is echter zijn stellingname tegen de aanwezigheid van het konijn, dat hij duidelijk als een schadelijk dier kenschetste. Het eerste gedeelte van zijn voordracht volgt hier, het laatste deel wordt gepubliceerd in De Strandloper van december a.s.

De lotgevallen van het duin worden verder bepaald door klimatologische omstandigheden en door het ingrijpen van den mensch.

Maar al te dikwijls is de invloed van den mensch destructief, vooral waar hij het duin doet beweiden door klein vee of waar hij ter wille van de jacht een overbevolking van konijnen toelaat. Doch ook natuurlijke invloeden zooals aanhoudende droogte, vergezeld door sterken wind of plaatselijken wervelwind, kunnen het beschermend plantenkleed vernielen en dan gaan de duinen wandelen, dikwijls over groote uitgestrektheid.

Wanneer deze wandeling in een te snel tempo vervalt, dan kunnen wij wel eens te doen krijgen met lastige zandstuivingen, die huizen en akkers kunnen bedelven en dat is dan ook wel eens gebeurd. En ook thans moet hier en daar nog wel eens een duin worden vastgelegd.

In den regel echter kunnen we zoo'n duin rustig zijn gang laten gaan. Ik heb sinds vijftig jaar onder die wandelduinen eenige speciale vrienden, met wie ik geregeld meeloop. Dat wil zeggen, ik ga ze ieder jaar een paar dagen opzoeken, om te zien hoe ze opschieten. Meestal is dat slechts heel weinig, want zoodra een duin gaat wandelen, stellen de planten zich te werk om hem tegen te houden. Doordat de wandelrichting bij ons doorgaans Zuidwest—Noord-oost is, komt de lijzijde gunstig te liggen ten opzichte van wind en zon. En nu hangt het maar van het tempo af, of die Noord-Oosthelling zijn begroeiing kan krijgen en handhaven. Lukt dat, dan houden de planten het stuivende zand vast en in plaats van verder te rollen, wordt het duin hooger en een klein beetje dikker. Heel in de hoogte vindt de helm de beste gelegenheid om te groeien en doet daar dan ook weer goeden dienst. Onder de helm, waar 't fijnere zand neerstort, vinden andere planten hun optimum en de duinvoet zelve verandert weinig of niet, kan zelfs een woudbegroeiing krijgen en handhaven. Zodoende ontstaan mooie hooge duinen. De loefzijde, blootgesteld aan wind en zon kan in een reeks van droge jaren al meer en meer worden uitgehold tot dicht aan de grondwaterspiegel toe en wanneer dat gebeurt in het midden van de bekende periodieke droogteperiode van elf jaren, dan komt daar in de natte helft van die periode een mooie duinplas. In dat tijdvak kan het zelfs weer zoo ver komen, dat de heele stuifvlakte en stuifkop begroeid raken en dan komt het wandelen tot rust.

Al naar omstandigheden kan het wandelduin groter of kleiner uitgestrektheid krijgen en allerlei vormen aannemen, waaronder het paraboolduin wel het meest voorkomt. De beschouwing van deze vormen en gebeurtenissen levert een groot genot, dat helaas nog maar door weinigen wordt gewaardeerd, maar dat ons toegankelijker is gemaakt door het prachtige werk van wijlen Dr. van Dieren: Organogene Dünenbildung.

Dit werk is vooral geïnspireerd door de duinen van Terschelling. En juist op Terschelling heeft nu het Staatsbosbeheer in zijn Natuurmonument Boschplaat een der grootste wandelduinen van ons land vrij gelaten. Daar kunnen wij nu het grootsch en leerzaam verschijnsel in den loop der jaren rustig bewonderen en bestudeeren. Op het oogenblik is het een snelle wandelaar.

De mooiste langzame wandelaar dien ik ken is het groote duin aan het einde van het Alesiapad door de Bleekersvallei op Texel, ook in een der Natuurmonumenten van het Staatsbosbeheer.

Ik zou U nog honderd uit over deze wandelduinen kunnen vertellen, maar mag niet in bijzonderheden afdalen, daarvoor is mijn onderwerp te weidsch.

Het duin heeft zich dus gevormd en blijft zich nog vormen als een bewogen landschap met voor ons land vrij groote hoogteverschillen en van grillige samenstelling: lange ruggen, breede plateau's, diepe geulen, wijde vlakten, waarin enkele geïsoleerde duintjes tot rust gekomen zijn of nog wandelen.

Veelal zijn deze vlakten afgesnoerde strandvlakken en al naar den tijd van hun ontstaan liggen zij hoger of lager, dikwijls zoo laag, dat er zich plassen, zelfs meertjes vormen. Ook door uitwaaiing kunnen op allerlei plaatsen laagten ontstaan tot beneden den gemiddelden grondwaterspiegel.

Nog dagelijks geeft het duinlandschap al deze verschijnselen te aanschouwen en reeds daardoor alleen levert het een belangrijk studieveld voor de beoefening van de Geologie van Nederland.

De duinen munten dus uit door een groote verscheidenheid van grondgesteldheid en ligging. Er zijn vruchtbare en onvruchtbare, kalkrijke en kalk-arme gronden, natte bodem, hooge droge bodemhellingen op allerlei windrichtingen en allerlei hellingsgraad, de naar het Noorden gerichte koel, vochtig, niet te sterk belicht en vaak met goede humusvorming, terwijl de op het Zuiden georiënteerde blootgesteld zijn aan felle belichting en hooge temperatuur.

Geen wonder dus, dat de duinen een vegetatie vertoonen, die door haar aanpassingen, haar soortenrijkdom en door de aanwezigheid van zeldzame planten elk ander landschap in Nederland overtreft en door onze bijzondere ligging ook voor heel Europa een zeer voorname plaats bekleedt.

De natte valleien met hun dozijn soorten van orchideeën, hun drietal gentianen, de Tengere Bastaardmuur, het massaal voorkomen van Parnassia, Pirola, Duizendguldenkruid, hun overbegroeiing even rijk als die van de Hollandsche Veenplassen, wekken terecht bewondering en liefde.

Op de hoogte en langs de hellingen komt het duindoornwoud tot ontwikkeling met vlier en rozen, liguster, meidoorn, wegedoorn, duinroos.

De kalk-arme duinen tooien zich met heide, dopheide, kraaiheide, gagel, jeneverbes en vertoonen in hun laagten dan een echte heidestructuur, die vroeger wel aanleiding heeft gegeven tot verkeerde vermoedens op geologisch gebied.

Op heete zuidhellingen slagen mossen en korstmossen en xerophile hoogere planten er nog wel in om een samenhangend plantendek te vormen.

En overal van den zeeloper af tot aan den binnenrand van het duin zelf, waar de omstandigheden maar eenigszins gunstig zijn, streeft de vegetatie naar woudvorming. Dat begint op menige plaats heel bescheiden

met woud van duindoorn, vlier, kruipwilg, gagel. Op enkele plaatsen op Texel treedt de jeneverbes woudvormend op, maar in hoofdzaak bestaat het natuurlijke duinbosch uit loofhout: els, berk, wilg, populier in de laagte; eik, beuk, berk, populier op gunstige plaatsen in de hoogere deelen.

Langs den beschutten binnenduinkant ontwikkelt dat woud zich op zijn fraaist, soms oordeelkundig begunstigd door menschelijke bemoeienis.

Dit woud kan in alle étages grooten rijkdom vertoonen. Het feit dat onze duinen een „stuwbaan” vormen in den vogeltrek, heeft er stellig toe bijgedragen dat het duinbosch zeer rijk is aan besdragende bloemrijke struiken, zooals meidoorn, lijsterbes, wegedoorn, Geldersche Roos, eglantier, hondsroos, liguster, kardinaalsmuts, berberis. Ook de bodembegroeiing is daarmee op menige plaats in gelukkige overeenstemming.

Dit duinwoud in zijn climaxvorm vormt wat natuurschoon en recreatiegelegenheid betreft een waardig tegenhanger van de eveneens niet genoeg te waardeeren vochtige duinvalleien met hun rijke flora.

Het spreekt vanzelf, dat een zoo rijke vegetatie ook een overvloedige fauna met zich brengt, vooral daar, waar het duin werkelijk ongestoord wordt gelaten.

De zoogdierenwereld zou beperkt blijven tot hermelijn, wezel, busing, haas(konijn?), eekhoorn, ratten, muizen, mollen, spitsmuizen, vleermuizen.

Van de 172 soorten van Nederlandsche broedvogels zijn er niet minder dan 130 in het duingebied aangetroffen, meest in grooten overvloed en het is alleen in de duinstreek, dat hier te lande broeden de Eidereend, de Griel, de Kleine Mantelmeeuw, de Middelste Zaagbek, de Slechtvalk en de Lachzeezwaluw. De broedplaatsen van de Lepelaar in het Zwanewater en in de Muy op Texel zijn thans de belangrijkste van Europa.

Het overvloedige vogelleven en de rijke vegetatie duiden tegelijk op een sterke aanwezigheid van Insecten en andere ongewervelde dieren.